

Декларативните зависнословени реченици во Крнинскиот дамаскин

Александра Ѓуркова
Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје
aleksandra.gjurkova@gmail.com

Клучни зборови: Крнински дамаскин, црковнословенски јазик, македонска редакција, декларативни зависнословени реченици, структурално-семантичка перспектива

Во тезата како основни се земени следниве аспекти:

1. Карактерот на текстот - *Крнинскиот дамаскин* е еден од најзачуваните дамаскини од македонскиот превод на грчкиот зборник ΘΗΣΑΥΡΟΣ; преводот е датиран во 16. век и претставува прв и најкомплетен превод на црковнословенски со елементи од народниот јазик; тој е Зборник од слова со религиозно-поучна содржина; преведен е од грчки.

2.а. Декларативните зависнословени реченици и сврзниците што се употребуваат се обработени прво во старословенските ракописи, поточно во Мариинското, Асемановото и Зографското евангелие, а потоа е ексцерпиран материјал и од црковнословенските ракописи од македонска редакција за да може да се види развојот на овој тип реченици во однос на *Крнинскиот дамаскин*, како најнов ракопис.

2.б. Анализата на декларативните зависнословени реченици е направена од структурно-семантички аспект, според следниве критериуми:

2.б.1. Според присуството односно отсуството на сврзувачки средства во зависната дел-реченица се издвојуваат две групи: асиндетонски и синдетонски декларативни реченици.

2.б.2. Вториот критериум претставува функцијата на зависната дел-реченица во однос на главната: функција на објект (директен или предлошки), функција на субјект, функција на именски атрибут и функција на именски дел на глаголско-именски предикат.

2.б.3. Како трет критериум е земена воведната лексика односно семантичките групи на кои припаѓа таа: лексика на говорна дејност (во потесна и во поширока смисла), лексика на сетилни дејства и на смисловна перцепција, лексика на интелектуална дејност, лексика на емоционални дејства и состојби и лексика на став и оцена и безлични изрази. Треба да се одбележи дека со лексиката на оцена и со безличните

изрази се врзува функцијата на субјект на декларативната дел-реченица, додека другата лексика е врзана со сите други функции што може да ги има зависната дел-реченица.

2.б.4. Четвртиот критериум е сврзан со предикативните јадра во дел-речениците, што претставува предиспозиција за сложена реченица. Тука треба да се одбележи дека освен личноглаголски форми во главната дел-реченица можат да стојат и партиципски форми, и тоа форми на активниот партицип на презент на **-ци** и на I партицип на перфект активен, кои многу често стојат и наспрема личноглаголски форми во грчкиот, и парт. форма на **-це** со адвербијална функција.

2.б.5. На прашањето за вкрстување на директниот и индиректниот говор му е посветено посебно внимание и тука во фокусот е употребата на **иако**, односно **оти** при воведување на директен говор т.н. **оти**, **иако-recitativum**. Освен тоа, ваква рецитативна употреба бележиме и кај **еже**, кое нема грчки соодветник. Гледајќи ја современата состојба од дијакхронски аспект евидентно е дека не се останати траги од употребата на **иако**, **ѓда** и **мце** во соодветниот вид зависни реченици. Што се однесува до другите сврзувачки средства верифициран е континуитетот на структурен и семантички план кај декларативните зависносложени реченици со сврзникот **да**, кај зависните *кој*-прашања и кај зависните *да / не*-прашања со партикулата *ли, дали*. За декларативните реченици со сврзникот **да** се одбележува дека во *Крнинскиот дамаскин* и во примерите што се однесуваат на старословенскиот и црковнословенскиот од македонска редакција нема случаи во кои тие се врзуваат со лексика на сетилни дејства и состојби. Оваа ситуација кореспондира со современата состојба, а тоа е и една карактеристика по која македонскиот се разликува од балканските јазици: пред сè од грчкиот и од бугарскиот. Иако, треба да се има предвид ограничената употреба на **да** покрај глаголи на перцепција најчесто по негирана глаголска форма. Во врска со сврзникот **иако** може да се констатира до некаде видоизменета состојба, зашто во стандардниот македонски тоа се врзува исклучиво со лексика на сетилни дејства и состојби и помалку или повеќе се чувствува неговото начинско значење. Најчестиот декларативен сврзник **дека** во македонскиот е резултат на грчко/словенскиот билингвизам и на извесна јазична интерференција, односно тој претставува калка на грчкиот прилог за место **опου /όπου**, кој се употребувал и како релативна замена. Семантичкиот однос '*каде(што):којшто*' придонел за ваквиот јазичен развој, а македонската народна поезија дава примери за тоа: Зборник на Шапкарев: *нашле една чупа, каде ја плете мајка му; слушам кај шумат шумите*. Во врска со оформувањето на **дека** стои и сврзникот **оти** за кој е евидентно дека е грцизам и дека навлегол преку народниот говор, со тоа што покрај декларативното ги задржал и причинското и прашалното значење.